

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ครอบคลุมพื้นที่บริเวณ 3 จังหวัด คือ จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลา (ยกเว้นอำเภอเทпа อ่าเภอสะบ้าย้อย อ่าเภอจะนะและอำเภอนาทวี) และอำเภอหัวไทร อ่าเภอ遮ะວاد จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นบริเวณที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เป็นระยะเวลารายนาน มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศเหมาะสมในการประกอบอาชีพทางการเกษตรมีการปลูกพืชหลากหลาย แต่ที่สำคัญที่สุดคือ ข้าวและยางพารา

เศรษฐกิจดั้งเดิมของไทยรวมทั้งภาคใต้และลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เป็นไปตามระบบศักดินา คือราชภรัฐไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน มีเพียงสิทธิ์จับจองที่ดินทำกินเท่านั้น กษัตริย์เป็นเจ้าของที่ดินและทรัพยากรทั้งหมดแต่เพียงผู้เดียว ดังนั้นเมื่อราชภรัฐทำมาหากินในที่ดินที่ได้รับมอบจากกษัตริย์ จึงต้องตอบแทนในรูปของส่วยแรงงานหรือส่วยสิ่งของตามระบบไพร ราชภรัฐจึงไม่สามารถสะสมทุนหรือมีเวลาว่างเพียงพอที่จะประกอบอาชีพอิสระได้อย่างถาวร

สภาพเช่นนี้ทำให้ชุมชนต่าง ๆ ผลิตเพื่อการบริโภคเป็นสำคัญ โดยต้องทำการผลิตหลายอย่างเพื่อให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้ดังแต่การทำนา ทำไร่ ทำสวน เครื่องจักรงานทอผ้า หาของป่า เลี้ยงสัตว์และปลูกผัก กล่าวได้ว่าเศรษฐกิจในระยะนี้เป็นลักษณะพอยังชีพและมีการขุดร่องแบบศักดินาทั้งจากฐานกลาง ราชการส่วนท้องถิ่นและเจ้าภาษีนายอากร ลักษณะเช่นนี้ปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไปในบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

หลังจากที่ประเทศไทยเปิดประเทศตามสัญญาเบาร์ริง เมื่อปี พ.ศ.2398 ระบบเศรษฐกิจของไทยก็เริ่มเปลี่ยนแปลงจากการผลิตแบบพอยังชีพในระบบศักดินาดั้งเดิมไปสู่ระบบการผลิตเพื่อขาย ในระยะนี้การผลิตข้าว มีเป้าหมายเพื่อขายเป็นสำคัญ โดยส่วนใหญ่ขยายตัวอย่างรวดเร็วในที่ราบภาคกลางของประเทศไทย

ในส่วนของภาคใต้ โดยเฉพาะลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก การเปลี่ยนแปลงมีขึ้นครั้งแรกในสมัยพระยาสุขุมนัยวนิช เป็นข้าหลวงเทศบาลกิบาก (พ.ศ. 2439–2449) โดยเริ่มการปลูกข้าวเพื่อขายและปรากฎชัดขึ้นหลังปี พ.ศ.2460 เป็นต้นมา เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตแบบบังชีพเป็นการผลิตเพื่อขายโดยใช้เงินตราเป็นสื่อ

กลาง สาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลงในช่วงหลังเกิดจากข่าวมีราคาสูงขึ้นและมีการสร้างทางรถไฟสายใต้ทำให้ชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณใกล้ทางรถไฟตามนโยบายของรัฐบาลที่อนุญาตให้ชาวจีนเคลื่อนย้ายได้อย่างเสรี คนเหล่านี้ได้มาลงทุนทำการขนาดใหญ่ โดยใช้เครื่องมือทันสมัย ใช้แรงงานคนในพื้นที่ปักต่อกันเก็บเกี่ยวผลผลิต มีการตั้งโรงสีขนาดใหญ่เพื่อแปรรูปเป็นข้าวสารส่งขายประเทศใกล้เคียง ระบบเศรษฐกิจแบบเงินตราทำให้มีการสะสมทุนโดยพ่อค้าคนกลางเชื้อสายจีน อย่างไรก็ตามหลังการปฏิวัติ 2475 ชาวจีนถูกจำกัดการถือครองที่ดินห้ามทำไร่ทำการขนาดใหญ่ ชาวจีนจึงหันมาทำการค้าขายเป็นหลัก โดยเฉพาะการรับซื้อข้าวเปลือกมาแปรรูปเป็นข้าวสารเพื่อขายอีกต่อหนึ่ง การจำกัดพื้นที่ทำการของชาวจีนทำให้ราชภูมิไทยมีโอกาสขยายพื้นที่การเพาะปลูกมากขึ้น เพื่อเร่งผลิตข้าวเพื่อขาย ปัจจัยการผลิตและที่ดินกลยุทธ์เป็นสิ่งมีค่า เริ่มมีราคาแพง ผลผลิตที่ได้ก็ต้องขายผ่านพ่อค้าคนกลางเชื้อสายจีนซึ่งมักถูกเอารัดเอาเปรียบ ในขณะเดียวกันรัฐบาลก็เพิ่มจำนวนชนิดของสินค้าที่จะเก็บภาษีมากขึ้น เพื่อนำเงินไปเสริมสร้างรัฐให้มีความเข้มแข็งขึ้น สภาพเช่นนี้ทำให้ราชภูมิต้องดันรถมากขึ้นเพื่อความอยู่รอด โดยการปลูกพืชชนิดใหม่ที่ทำให้มีรายได้มากขึ้น เช่น ยางพารา ดังนั้นระบบทุนนิยมจึงเริ่มปรากฏขึ้น และเริ่มส่งผลกระทบโดยตรงต่อสภาพความเป็นอยู่ของราษฎรในบริเวณนี้

ส่วนการปลูกยางพารานั้น ได้มีการนำมาปลูกครั้งแรกที่อำเภอ กันตัง จังหวัดตรัง เมื่อปี พ.ศ.2442 หลังจากนั้นยางพาราก็แพร่หลายไปทั่วภาคใต้ จนกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญและทำรายได้ให้กับประเทศไทยอย่างมากมาย

การปลูกยางพาราในภาคใต้ก่อนสองครั้งที่ 2 เกิดจากแรงผลักดันด้านราคาของตลาดโลกเป็นสำคัญ ราคาก็และปริมาณความต้องการที่สูงขึ้นเรื่อยๆ ส่งผลให้มีการขยายพื้นที่เพาะปลูกในภาคใต้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งในระยะแรกรัฐบาลไม่ให้ความสนใจมากนัก อาจเป็นเพราะพื้นที่การเพาะปลูกยังมีปริมาณน้อยและรายได้จากการเก็บภาษีอาจมีจำนวนไม่มากนัก รัฐบาลเริ่มให้ความสนใจการปลูกยางพาราโดยจัดตั้งแผนกวางขึ้นใน ทบทวนเกษตรธาริการ เมื่อ พ.ศ.2477 เพื่อปรับปรุงพันธุ์ยางให้มีชีวิต ต่อมาหลังทศวรรษ 2470 ราคายางได้ตกต่ำอย่างรุนแรงและต่อเนื่องกดดันให้รัฐบาลต้องเข้าเป็นภาคีประเทศไทยผู้ผลิตยางพารา ได้มีการดักลงเรื่องการกำหนดปริมาณการผลิตและการส่งออกยางพาราของแต่ละประเทศสมาชิก เพื่อควบคุมปริมาณการผลิตไม่ให้มากเกินความต้องการของตลาดโลก ทำให้ราคายางมีเสถียรภาพ จึงใจให้ชาวสวนยางพาราหันมาขยายพื้นที่ปลูกยางเพิ่มขึ้นอีก จะเห็นได้ว่าในช่วงปี พ.ศ.2442-2460 มีการปลูกยางพาราเพียง 1 แสนไร่ ผลของการดำเนินงานของรัฐบาลทำให้พื้นที่การปลูกยางเพิ่มขึ้นเป็น 1,824,000 ไร่ ในช่วงปี พ.ศ.2477-2484 การขยายพื้นที่การเพาะปลูกยางพาราอยุ่ดชะงัก ในช่วงปี

พ.ศ.2484-2489 เนื่องจากราคายางตกต่ำถึงขีดสุดอันเป็นผลจากการเกิดสิ่งแวดล้อมโลกรังที่ 2

หลังสิ่งแวดล้อมโลกรังที่ 2 โดยเฉพาะในช่วงเกิดสิ่งแวดล้อมทางเลือก พ.ศ.2493-2494 เกิดความต้องการยางพาราเพื่อใช้ในยุทธปัจจัยจำนวนมาก ส่งผลให้ราคายางเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในบี๊ พ.ศ.2493 ราคายางแผ่นร่มคันพุงขึ้นสูงถึงกิโลกรัมละ 30 บาท ทำให้มีการขยายพื้นที่ปลูกยางพาราเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รัฐบาลได้ให้ความสนใจในการเพิ่มผลผลิตยางอย่างจริงจัง มีการจัดตั้งองค์กรสวนยางและศูนย์วิจัยยางเพื่อดูแลการผลิตยางตั้งแต่ขั้นตอนการคัดพันธุ์ยาง การปลูก จนกระทั่งการจำหน่าย นอกจากนี้เมื่อ พ.ศ.2503 ได้จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางเพื่อสนับสนุนให้มีการปลูกยางพันธุ์ดีขึ้น ซึ่งได้ดำเนินการเรื่อยมาจนทุกวันนี้และทำให้การผลิตยางกล้ายเป็นอาชีพหลักของคนภาคใต้ในปัจจุบัน

การปลูกยางพาราในลุ่มน้ำท่าเส้าบสังขลา เริ่มปลูกอย่างจริงจังเมื่อ พ.ศ.2460 โดยการดำเนินการของชาวจีโนพยพซึ่งส่วนมากจะทำสวนยางพาราขนาดใหญ่ อาศัยทุนที่สะสมจากการประกอบธุรกิจในมลายาและใช้ประสบการณ์จากการทำสวนยางในมลายามาประยุกต์ใช้ในประเทศไทย ซึ่งประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ทั้งด้านการผลิตและการจำหน่าย เพราะราคายางพาราค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับพืชเศรษฐกิจอื่นในระยะเวลาเดียวกัน

การที่ยางพารามีราคาก่อนข้างสูง ทำให้ราชภัฏที่อยู่ในพื้นที่สูงตามชายป่า ชายเขานำไปใช้ในการปลูกยางมากขึ้น ส่วนใหญ่จะทำสวนยางขนาดเล็ก โดยใช้พื้นที่บริเวณที่เคยทำไร่มาก่อนหรือพื้นที่รกร้างว่างเปล่า การทำสวนยางของชาวสวนยางในระยะแรก ทำไปตามยถากรรม ขาดความรู้ความชำนาญในการเพาะปลูก ขาดความประณีตในการทำแผ่นยาง ผลผลิตที่ได้จึงมีคุณภาพต่ำ ราคากลางๆ ต่ำกว่าของชาวจีโนพยพอย่างไรก็ตามราคายางก็ยังให้ผลตอบแทนเป็นตัวเงินมากกว่าข้าวอย่างน้อย 2 เท่าตัวใน พ.ศ.2490 ส่งผลให้มีการขยายพื้นที่ปลูกยางพาราเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ตั้งแต่ พ.ศ.2500 เป็นต้นมา

ต้นทศวรรษ 2500 รัฐบาลจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางเพื่อสนับสนุน และส่งเสริมให้ราชภัฏปลูกยางพันธุ์ดีทดแทนยางพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งให้ผลผลิตสูงกว่ามาก ในขณะเดียวกันก็เร่งให้ความรู้การเพาะปลูกยาง การปรับปรุงที่ดินต้องตามหลักวิชาการ ส่งผลให้พื้นที่ปลูกยางพันธุ์ดีขยายตัวเพิ่มขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าราชภัฏหันมาสนใจการทำสวนยางอย่างจริงจังและเริ่มที่จะปลูกยางพาราเป็นอาชีพหลักและกล้ายเป็นอาชีพสำคัญของคนลุ่มน้ำท่าเส้าบสังขลาจนถึงปัจจุบันนี้

การเปลี่ยนแปลงเป้าหมายการผลิต จากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อขาย โดยมีจุดประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ มุ่งแสวงหากำไรในรูปของเงินตราตามระบบทุนนิยม ส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของชาวนาและชาวสวนยางพาราในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาอย่างมาก many ทำให้วิธีการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิต พลังการผลิตของชุมชนในท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไปโดยมีแนวโน้มจะเป็นไปในทางลบมากกว่าทางบวก

ดังนั้นการวิจัยเรื่องเศรษฐกิจท้องถิ่nl ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จึงต้องการศึกษาสภาพเศรษฐกิจของชาวนาและชาวสวนยางพารา ตลอดจนพัฒนาการการผลิตข้าวและยางพาราเมื่อโครงสร้างการผลิตเปลี่ยนแปลงไป ทั้งด้านปัจจัยการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิต การค้าขาย และวิถีชีวิตของชุมชนชาวนาและชาวสวนยางพารา เพื่อตอบคำถามว่าการเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตจากการผลิตเพื่อบริโภคในระบบศักดินาเป็นการผลิตเพื่อขายในระบบทุนนิยม ช่วยให้เศรษฐกิจของชาวนา ชาวสวนยางพาราเจริญมั่นคงมากน้อยเพียงใด มีสภาพชีวิตดีขึ้นหรือไม่ มีปัญหาอย่างไร แก้ไขอย่างไร เพื่อเป็นแนวทางให้รัฐบาลวางแผนและพัฒนาบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริงมากที่สุด

ผู้จัดเลือกศึกษาเศรษฐกิจท้องถิ่nl ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เนื่องจากการผลิตข้าวและยางพารา ทั้งที่ในท้องถิ่nn มีผู้คนประกอบอาชีพอื่นอีกมากมาย เช่น อาชีพประมง ทำสวนผลไม้ ทำเหมืองแร่ เป็นต้นนั้น เพราะข้าวและยางพาราเป็นอาชีพของคนส่วนใหญ่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา และมีพัฒนาการที่ยาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นการศึกษาเศรษฐกิจท้องถิ่n ผ่านผู้คนหรือชุมชนที่มีอาชีพทำนาและทำสวนยางพารา จะช่วยให้เห็นภาพเศรษฐกิจของคนส่วนใหญ่ในท้องถิ่nl ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในรอบ 100 ปี ได้เป็นอย่างดี

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการผลิตข้าวและยางพาราในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีการศึกษามากมายทั้งที่เป็นบทความ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ ทั้งงานที่เกี่ยวข้องกับภาคใต้และงานวิจัยที่ศึกษาบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาโดยเฉพาะ

ผลงานการศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง ข้าว ยังไม่มีการศึกษาอย่างกว้างขวางเหมือนการผลิตยางพารา ส่วนใหญ่จะเป็นส่วนหนึ่งของงานที่เกี่ยวเนื่องกับภาคใต้ที่สำคัญ ได้แก่ งานของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพูนศักดิ์ ชานิกรประดิษฐ์ เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ผู้

ตะวันออกในอดีต (2540) ได้กล่าวว่าหมู่บ้านภาคใต้แห่งตะวันออกในอดีต มีการผลิต 3 ลักษณะ คือ ทำนา ทำสวน และทำการประมง งานวิจัยชิ้นนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงความเป็นอิสระของหมู่บ้านที่ประกอบอาชีพต่างกัน มีความสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากร สามารถเลี้ยงตัวเองได้ มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตด้วยน้ำใจ ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งภายในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ และระหว่างหมู่บ้าน สามารถรวมกันเป็นเครือข่ายในแต่ละท้องที่ ทั้งยังสามารถจัดการกันเองในเครือข่ายได้เป็นอย่างดีด้วยสายใยวัฒนธรรม ทำให้ชาวบ้านมีความมั่นคง เชื่มแข็ง รักและระบบทุนนิยมเป็นสถาบันภายนอกถูกมองว่าเข้ามาชูดรีดเอาเปรียบหมู่บ้าน ลักษณะของภาคใต้ที่เด่นที่สุดคือการแยกเป็น 2 ขั้ว เครือข่ายหมู่บ้านฝ่ายหนึ่ง รักกับระบบทุนนิยมอีกฝ่ายหนึ่ง

งานของส่วนวิจัยเศรษฐกิจ ฝ่ายวิจัยและวางแผน ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด ข้าววิถีการตลาดและการส่งออก (2527) ชี้ให้เห็นถึงวิถีการตลาด ขั้นตอนการส่งออก ประวัติกลุ่มผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ ปริมาณการส่งออกและมาตรการของรัฐบาลในการแก้ปัญหา

ส่วนงานที่เกี่ยวเนื่องกับกลุ่มน้ำทະເລສາບສັງຂລາ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นการปรึกษาเกี่ยวกับกลุ่มน้ำทະເລສາບສັງຂລາและได้กล่าวถึง ข้าว เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษานั้น กลุ่มที่ 2 เป็นการศึกษาเรื่อง ข้าว ในกลุ่มน้ำทະເລສາບສັງຂລາ โดยตรง

ผลงานกลุ่มแรก มีงานของ สารุป ฤทธิชู พัฒนาการทางเศรษฐกิจ สังคม และการค้าของเมืองสangkhla ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-24 (2535) ปก แก้วกาญจน์ การค้าทางเรือบริเวณกลุ่มน้ำทະເລສາບສັງຂລາ (2540) ยงยุทธ ชูแวน พัฒนาการของชุมชนรอบทະເລສາບສັງຂລາ ตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 ถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 (2529) และ ลักษณะทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนชาวนาบริเวณรอบทະເລສາບສັງຂລາ สมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ (2541) สงบ สงเมือง ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจพัทลุง (2531) ผลงานเหล่านี้ให้ภาพของเศรษฐกิจกลุ่มน้ำทະເລສາບສັງຂລາอย่างกว้าง ๆ โดยมีข้าวและยางพารา ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญเกี่ยวข้องมากน้อยตามบริบทของงานแต่ละชิ้น ส่วนกลุ่มที่ 2 เป็นการศึกษาเรื่องข้าวในกลุ่มน้ำทະເລສາບ ซึ่งมีผลการศึกษาที่สำคัญ ดังนี้

สมยศ ทุ่งหว้า ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมการทำงานในระบบสังคมเกษตรกรรมในและนอกชลประทาน อำเภอคอนขัน จังหวัดพัทลุง (2535) สรุปผลการวิจัยว่า แม้ว่าเกษตรกรในพื้นที่เขตชลประทานยอมรับนวัตกรรมในการทำนาได้ดี แต่ผลิตภาพการทำงานโดยเฉลี่ยของเกษตรกรยังต่ำกว่าเกษตรกรที่ทำงานน้ำฝน

อย่างเดียว แสดงว่าเทคนิคทันสมัยในการทำงานไม่ได้ก่อให้เกิดการเพิ่มผลิตภาพการเกษตรมากนัก แต่การเพิ่มผลิตภาพการเกษตรเกิดขึ้น เนื่องจากโอกาสในการมีทางเลือกการเกษตรอื่น ๆ เพิ่มขึ้น เช่น การปลูกยางพาราและทำสวนผักร่วมไปด้วย

ศิริจิต ทุ่งหว้า และคณะ รายงานผลการวิจัยเรื่อง ระบบการทำฟาร์มระบบนาปี การปลูกผัก การทำสวนยางพารา หมู่ที่ 8 ต.บางเหรียง กิ่งอำเภอคนเนียง จังหวัดสงขลา (2532) พบว่า สภาพพื้นฐาน เช่น สภาพทางนิเวศน์และการไม่มีระบบชลประทานในพื้นที่ เป็นสาเหตุที่ไม่เอื้ออำนวยให้เกิดการยอมรับเทคโนโลยีและการปฏิบัติที่ได้จากการปฏิวัติเขียวโดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ข้าวพันธุ์ส่งเสริม

ปัญจพล บุญชู รายงานผลการวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตการเกษตรของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในหมู่บ้านยากจน อ.รัตภูมิ จ.สงขลา (2535) สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการใช้วิถายาระเคนใหม่ในการทำนาปี ในพื้นที่อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา พบว่า เกษตรกรทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิมปลูกข้าวพันธุ์ส่งเสริม แต่อาจเรียกว่าอยู่ในขั้นทดลองปรับใช้นวัตกรรมเท่านั้น

สำหรับผลงานการศึกษาเกี่ยวกับยางพาราในแง่ของภาพรวมที่เกี่ยวข้องกับภาคใต้ที่สำคัญ ได้แก่ งานของสูบ ส่งเมือง “วิวัฒนาการเศรษฐกิจภาคใต้” (2530) ได้กล่าวถึงการพัฒนาการผลิตยางในภาคใต้ของไทย โดยให้ภาพรวมว่าเริ่มตั้งแต่การผลิตยางในระยะเริ่มแรกของภาคใต้ เป็นการดำเนินการโดยชาวบ้านและชาวจีนโพ้นทะเล โดยรัฐบาลไม่ได้ให้ความสนใจและสนับสนุนมากมายนัก แต่หลังจากยางมีราคาสูงขึ้น ความต้องการปริมาณยางจำนวนมากทำให้มีการเร่งขยายผลผลิตอย่างเร่งด่วน รัฐบาลจึงหันมาสนใจให้ความช่วยเหลือเกษตรกรทั้งด้านการเงินและวิชาการ ตลอดจนหาตลาดเพื่อการส่งออก ด้วยวิธีการดังกล่าวทำให้พื้นที่การเพาะปลูกยางขยายตัวอย่างรวดเร็วจาก 1 แสนไร่ ในช่วงปี พ.ศ.2442 – 2460 เป็น 11 ล้านไร่ ในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงระบบกลไกของการส่งเสริมด้านวิชาการและการตลาดแล้ว ธุรกิจยางพาราในภาคใต้ยังต้องพึ่งหน่วยงานราชการโดยตลอด

งานของ วิชิต กาฬกานยู นโยบายการผลิตและการค้ายางพาราในภาคใต้ของไทย พ.ศ.2444-2503 (2528) มุ่งศึกษานโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับการผลิตและการค้ายางพาราในภาคใต้ของไทย ตั้งแต่เริ่มนำเมล็ดพันธุ์ยางพาราเข้ามาเผยแพร่ให้ประชาชนปลูก จนถึงรัฐบาลประกาศใช้พระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางใน พ.ศ.2503 งานชิ้นนี้ชี้ให้เห็นว่านโยบายปรับปรุงการผลิตยางของรัฐบาลไม่บรรลุผลมากนัก เพราะรัฐบาลขาดความพร้อมหลายด้าน โดยเฉพาะด้านวิชาการ คือ ขาดการค้นคว้า

วิจัย กิจการสวนยางของไทยจึงล้าหลังอยู่มานา สำหรับธุรกิจการค้ายางพารา รัฐบาลปล่อยให้เป็นไปอย่างเสรี กิจการค้ายางจึงตกอยู่ในมือของพ่อค้าชาวจีนเกือบทั้งหมด เพราะคนไทยไม่สนใจการค้าในขณะที่ชาวจีนเข้ามาลงทุนทำธุรกิจค้ายางพาราโดยเฉพาะ

ส่วนงานของ นันดา แก้วสุวรรณ พัฒนาการของการผลิตและการค้ายางพาราในภาคใต้ของไทย พ.ศ.2488 – 2516 (2537) ให้ความสำคัญกับปัจจัยที่มีอิทธิพลและเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตและการค้ายางของไทยมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยภายนอกหรือปัจจัยภายใน รวมทั้งปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการค้ายางของไทย

งานที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่ง คือ การศึกษาของ ภาณุ ทรงประเสริฐ รายงานการวิจัยเรื่องทุนสิงคโปร์ : การผูกขาดตลาดยางพาราและดีบุกไทย (2535) ซึ่งงานวิจัยเรื่องนี้ได้ให้ภาพรวมและรายละเอียดเกี่ยวกับโครงสร้างการค้ายางของไทยตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน โดยชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของกลไกการตลาดและกระบวนการผูกขาดการค้ายางพาราของพ่อค้าเอกชนทั้งตลาดภายในและตลาดต่างประเทศ

งานชิ้นสำคัญเหล่านี้ได้ให้ภาพเกี่ยวกับการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิตและการตลาดของยางพาราในภาคใต้ได้เป็นอย่างดี แต่ไม่ได้เจาะลึกลงไปในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำทaleสานสูงคลา สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับยางพาราในส่วนน้ำทaleสานสูงคลาที่สำคัญได้แก่ การศึกษาของ สมยศ ทุ่งหว้า และศิริจิต ทุ่งหว้า วิวัฒนาการและการปรับเปลี่ยนของระบบสังคมเกษตรกรผลิตยางพาราบริเวณฝั่งตะวันตก ของลุ่มน้ำทaleสานสูงคลา (2537) งานวิจัยชิ้นนี้ ชี้ให้เห็นความแตกต่างของการผลิตยางของไทยกับประเทศไทยเช่นเดียวกัน กล่าวคือในประเทศไทยพัฒนาการปลูกยางพาราเกิดจากครอบครัวขนาดเล็กในชนบทเป็นหลัก และระบบการทำไร่นาโดยทั่วไปมีกิจกรรมเกษตรหลายอย่าง โดยเฉพาะการทำนาและทำสวนยางพาราประกอบกันไป ในขณะที่ประเทศไทยเช่นเดียวกับการพัฒนาระบบการผลิตยางพารา โดยมากเกิดจากฟาร์มขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นการลงทุนจากต่างประเทศ แสดงให้เห็นว่าระบบสังคมเกษตรในการผลิตยางพาราของไทยมีความสลับซับซ้อนมากกว่าของประเทศไทยเช่นเดียวกัน เมื่อมองในแง่ของการจัดสรรทรัพยากรการผลิตในระดับฟาร์มจนกระทั่งความสัมพันธ์ทางการผลิตและการแลกเปลี่ยนในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ส่วนความช่วยเหลือของทางราชการเพื่อปรับปรุงการผลิตในการทำสวนยางให้ทันสมัยมากขึ้น โดยการให้ทุนสนับสนุนการดำเนินการ ผลประโยชน์ส่วนใหญ่จะตกลอยู่กับเกษตรกรรายใหญ่ที่สามารถแข่งขันได้ในช่วงที่ยางบางส่วนยังไม่ได้ผลผลิตในระยะของการปลูกทดแทน นอกจากนี้เกษตรกรรายย่อยยังมีปัญหาเรื่องการผลิตยางไม่ได้

คุณภาพ การขาดอำนาจต่อรองในการขยายยาง ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ดังนั้น สมยศ จึงเสนอให้ส่วนราชการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมกลุ่มปรับปรุงคุณภาพยาง แผ่น การขยายยางและจัดทำปั๊กจั้ยการผลิตอย่างจริงจัง วิธีการเหล่านี้จะช่วยพัฒนาการ การผลิตยางของเกษตรกรได้ในระดับหนึ่ง

เอกสาร บทความ และงานวิจัยที่กล่าวมาแล้วนั้น ส่วนใหญ่ให้ภาพรวมการผลิต ข้าวและยางพาราของภาคใต้ ส่วนที่ศึกษาลึกซึ้งไปในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าเส้าสบสิงห์ ก็เป็น การวิจัยในพื้นที่ขนาดเล็กและศึกษาในช่วงระยะเวลาสั้น ไม่สามารถตอบคำถามได้ว่า การ ผลิตยางพาราและข้าวในรอบ 100 ปี ในเขตลุ่มน้ำท่าเส้าสบสิงห์มีผลต่อเศรษฐกิจท้อง ถิ่นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- เพื่อศึกษาบทบาทของข้าวและยางพารา ที่มีผลต่อสภาพเศรษฐกิจและวิถีชีวิต ของชุมชนในท้องถิ่nlุ่มน้ำท่าเส้าสบสิงห์ (เน้นสภาพเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของชาวนา และชาวสวนยางพารา)
- เพื่อศึกษาปั๊กจั้ยทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาการของการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิตในการผลิตข้าวและยางพารา
- เพื่อศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงในการค้าข้าวและยางพารา รวมทั้งปัญหา ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกิจกรรมข้าวและยางพาราในลุ่มน้ำท่าเส้าสบสิงห์
- เพื่อเปิดโอกาสและส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลแบบสองทาง โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ และทบทวนเรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์ของตัวเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของสภาพเงื่อนไขปัจจุบัน และสถานการณ์เกี่ยวกับข้าวและ ยางพาราที่พัฒนาสั่งสมมาจากการดีดตัวปัจจุบัน

คำถามการวิจัย

นับแต่ปีพุทธศักราช 2500 เป็นต้นมา โครงสร้างทางเศรษฐกิจในเขตลุ่มน้ำท่าเส้าสบสิงห์ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงเป้าหมายการผลิต จากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อขายอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการผลิตข้าวและ ยางพารา มีเป้าหมายการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดทั้งภายในประเทศ และตลาดโลก มุ่งแสวงหากำไรตามระบบทุนนิยมอย่างเด่นชัด ลักษณะดังกล่าวส่งผล กระทบต่อสภาพเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของชาวนาและชาวสวนยางพาราในท้องถิ่นอย่าง

มากmany ดังนั้นเพื่อให้การวิจัยบรรลุจุดประสงค์ตามที่กำหนดไว้จึงได้กำหนดคำถามการวิจัยดังนี้

1. สภาพเศรษฐกิจลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ก่อนมีการผลิตข้าวเพื่อขาย มีลักษณะอย่างไร มีวิธีการผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยนอย่างไร สามารถผลิตช้าด้วยตนเองได้อย่างไร ความสัมพันธ์ทางการผลิตเป็นอย่างไร ทั้งระดับชุมชนด้วยกันเองกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ
2. สภาพเศรษฐกิจของชุมชน ชาวสวนยางพารา หลังการผลิตเพื่อขายเป็นอย่างไร การพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตและระบบการตลาด การเกิดผู้ค้าและนายทุนส่งผลกระทบต่อพวกรเขามากน้อยเพียงใด แรงงานและระบบกรรมสิทธิ์ในที่ดินเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ชุมชน-ชาวสวนยางพารามีวิธีการจัดการตนเองและจัดการกับผลกระทบจากภัยนอกอย่างไร
3. สภาพความเป็นอยู่ของชุมชน ชาวสวนยางพารา หลังจากเปลี่ยนแปลงเป้าหมายการผลิต จากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อขาย เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เขาสูญเสียอะไร มีวิธีการแก้ไขอย่างไรจึงจะสามารถดำรงอยู่ในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมได้

ขอบเขตการวิจัย

1. พื้นที่ศึกษา ครอบคลุมพื้นที่ปัลกข้าวและยางพาราบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในเขตพื้นที่จังหวัดพัทลุงและจังหวัดสงขลา (ยกเว้นอำเภอทวี อำเภอสะบ้าย้อย อำเภอเทпа และอำเภอจะนะ) โดยเลือกชุมชนที่มีอาชีพทำนา ทำสวนยางพาราที่มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน
2. ด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาเศรษฐกิจของชุมชนและชาวสวนยางพารา ตลอดจนพัฒนาการการผลิตข้าวและยางพาราในรอบ 100 ปี ตั้งแต่ พ.ศ.2439 – 2539 ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิต ทั้งด้านปัจจัยการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิต การค้าขาย ตลอดจนวิถีชีวิตรูปแบบชุมชนชุมชนชาวนาและชาวสวนยางพารา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้แนววิเคราะห์ตามระเบียบวิธีการวิจัยทางประวัติศาสตร์ (HISTORICAL APPROACH) และเสนอรายงานการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (ANALYSIS DESCRIPTION) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร โดยศึกษาเอกสารและงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับข้าวและยางพาราลุ่มน้ำท่าเลสาบสงขลา ในรอบ 100 ปี ที่ผ่านมา ทั้งที่เป็นเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง โดยศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลสำคัญ เช่น กองจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ กองการยาง กรมวิชาการเกษตร ศูนย์วิจัยข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมเศรษฐกิจ กระทรวงพาณิชย์ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ศูนย์วิจัยการยางหาดใหญ่ ศูนย์วิจัยข้าวพัทลุง และหอสมุดสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ เช่น หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ฯลฯ

2. การสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการผลิตข้าวและยางพารา รวมทั้งวิถีชีวิต ปัญหาต่าง ๆ ตลอดจนแนวทางแก้ไขของชุมชนลุ่มน้ำท่าเลสาบสงขลาที่ได้รับผลกระทบจากการข้าวและยางพารา เพื่อเก็บข้อมูลในพื้นที่ ซึ่งข้อมูลส่วนนี้นักวิจัยส่วนใหญ่ยังไม่ได้ทำการศึกษาอย่างจริงจัง โดยจะกำหนดกลุ่มของบุคคลที่จะไปสัมภาษณ์ตามตัวแปรหลักที่แตกต่างกัน เช่น กลุ่มผู้ผลิต กลุ่มพ่อค้านายทุนและข้าราชการ เป็นต้น

3. การสังเกตโดยตรง เกี่ยวกับพื้นที่ สิ่งของ และพฤติกรรมต่าง ๆ และเข้าไป มีส่วนร่วมเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นบางครั้ง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการเอกสารและข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตและระดมความคิดเห็น นำมาวิเคราะห์ร่วมกันตามวิธีการทำงานประวัติศาสตร์ หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลขั้นสุดท้ายแล้วจะนำเสนอรายงานผลในลักษณะพรรนนานวิเคราะห์

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจของชาวนา ชาวสวนยางพารา ตลอดจนพัฒนาการการผลิต การค้าข้าวและยางพาราในลุ่มน้ำท่าเลสาบสงขลาในรอบ 100 ปี ชัดเจนขึ้น

2. ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้และภาคภูมิใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ได้ตระหนักรถึงเงื่อนไข สาเหตุ และปัญหาที่พัฒนามานานทำให้ข้าวและยางพารามีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจท้องถิ่นในปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้จะเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มหรือประชาคมในท้องถิ่น